

Jan Głównka

Dział Historii

Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach 20, 272-277

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

59. *Paradiso – Canto XX* (Pieśń XX w. 37-72), sygn. monogr. na ryc. l.d.: *MS*, bibułka drzeworyt, 31,5 x 25 cm; MNKi/GR/3286
60. *Paradiso – Canto XXI* (Pieśń XXI w. 25-72, 103-126), sygn. monogr. na ryc. p.d.: *MS*, papier drzeworyt, 31,5 x 24,7 cm; MNKi/GR/3287
61. *Paradiso Canto XXII* (Pieśń XXII w. 22-51), sygn. monogr. na ryc. p.d.: *MS*, papier drzeworyt, 31,5 x 24,9 cm; MNKi/GR/3288
62. *Paradiso – Canto XXIII* (Pieśń XXIII w. 16-45, 70-126), sygn. monogr. na ryc. l.d.: *MS*, l.g. litery japońskie czerwonym tuszem, papier drzeworyt, 31,3 x 24,7 cm; MNKi/GR/3289
63. *Paradiso – Canto XXIV* (Pieśń XXIV w. 19-45), sygn. monogr. na ryc. na karcie trzymanej przez Dantego: *MS*, papier drzeworyt, 31,3 x 24,2 cm; MNKi/GR/3290
64. *Paradiso – Canto XXV* (Pieśń XXV w. 13-27, 100-117), sygn. monogr. na ryc. na karcie trzymanej przez Dantego: *MS*, papier drzeworyt, 31,5 x 24,7 cm; MNKi/GR/3291
65. *Paradiso – Canto XXVI* (Pieśń XXVI w. 1-66, 82-96), sygn. monogr. na ryc. l.d.: *MS*, papier drzeworyt, 31,6 x 25 cm; MNKi/GR/3292
66. *Paradiso – Canto XXVII* (Pieśń XXVII w. 1-11, 19-27, 40-66), sygn. monogr. na ryc. l.d.: *MS*, papier drzeworyt, 31,5 x 24,8 cm; MNKi/GR/3293
67. *Paradiso – Canto XXVIII* (Pieśń XXVIII w. 13-39, 94-96), sygn. monogr. na ryc. l.d.: *MS*, papier drzeworyt, 31,5 x 24,9 cm; MNKi/GR/3294
68. *Paradiso – Canto XXIX* (Pieśń XXIX w. 49-57, 91-93, 130-145), sygn. monogr. na ryc. l.d.: *MS*, papier drzeworyt, 31,5 x 24,8 cm; MNKi/GR/3295
69. *Paradiso – Canto XXX* (Pieśń XXX w. 61-81, 88-120), sygn. monogr. na ryc. z l.: *MS*, papier drzeworyt, 31,5 x 24,8 cm; MNKi/GR/3296
70. *Paradiso – Canto XXXI* (Pieśń XXXI w. 59-142), sygn. monogr. na ryc. na skrzydle anioła: *MS*, papier drzeworyt, 31,5 x 25 cm; MNKi/GR/3297
71. *Paradiso – Canto XXXII* (Pieśń XXXII w. 4-36, 85-99, 118-138), sygn. monogr. na ryc. p.d.: *MS*, papier drzeworyt, 31,7 x 24,8 cm; MNKi/GR/3298
72. *Paradiso – Canto XXXIII* (Pieśń XXXIII w. 115-145), sygn. na ryc. p.d. monogramem rozpisany w litery nazwiska i imienia oraz dat.: *Mrożewski/ Stefan/ 1938 + 1969* (litery i cyfry odwrócone), papier drzeworyt, 31,7 x 24,8 cm; MNKi/GR/3299

PRAUSS Ryszard (1902-1955)

73. *Kareta przed pałacem*, l.30. XX w., sygn. ol. p.d.: *RPrauss*, papier ołówek, 21 x 29,5 cm; dar Anny Narzymskiej-Praussowej z 1966 r.; MNKi/GR/3230

Marta Pieniążek-Samek

DZIAŁ HISTORII

1996-1997

W latach 1996-1997 Dział Historii Muzeum Narodowego w Kielcach wzbogacił się o 93 eksponaty pochodzące z darów, przekazów i depozytów. W porównaniu z latami poprzednimi można zauważyć spadek liczby nabytków. W latach 1993-1995 np. przybyły 653 eksponaty, a w samym 1994 r. – 115.

Podobnie jak w latach poprzednich, przy gromadzeniu zbiorów zakładano przede wszystkim wzbogacanie zasobu muzealnego stanowiącego podstawę organizacji stałej wystawy historycznej, związanej z dziejami miasta i regionu. Scenariusz ekspozycji gotowy od początku lat dziewięćdziesiątych jest stale uzupełniany nowymi nabytkami.

W omawianym okresie nabytki tworzą głównie dary: 88 pozycji. Do Działu Historii trafiła m.in. część dużego daru Wandy Czarneckiej. To dzięki niej po raz kolejny zanotowano eksponaty mówiące o legionowej przeszłości miasta, a to za sprawą

dwóch niezwykle cennych projektów wystroju Sanktuarium Marszałka Józefa Piłsudskiego, utworzonego w 1938 r. w kieleckim pałacu biskupów krakowskich (zob. artykuły Lidii Michalskiej-Brachy w t. 17 i 18 „Rocznika Muzeum Narodowego w Kielcach”). Autorem projektów jest Henryk Czarnecki (1889-1972), malarz, konserwator i pedagog, absolwent krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych, od 1912 r. na stałe związany z Kielcami. Obydwa zostały wykonane w ramach konkursu ogłoszonego w 1937 r., w związku z podjęciem adaptacji na cele muzealne sal części parteru pałacu. Projekty H. Czarneckiego nie doczekały się realizacji, ustępując pracom takich autorów, jak: artysta rzeźbiarz Stanisław Rzecki czy wojewódzki konserwator Aleksander Oleś.

Prace Henryka Czarneckiego wykorzystują symbolikę legionową, przedstawiając w wystroju wnętrza np. wizerunki legionistów, orły strzeleckie, odznaki legionowe. Efekty działalności H. Czarneckiego zostały jednak utrwalone w kieleckim pałacu w postaci legionowych kompozycji na fryzie w Pierwszym Pokoju Biskupim,

Ryc. 16. Henryk Czarnecki, Projekt wystroju wnętrza Sanktuarium Józefa Piłsudskiego w pałacu kieleckim, 1937, nr inw. MNKi/H/5384

w którym w latach 1934-1939 mieścił się gabinet wojewody kieleckiego Władysława Dziadosza.

Z problematyką I wojny światowej wiążą się również dwie prace malarskie wymienionego artysty. Są to: olejny obraz przedstawiający jeńców rosyjskich w katedrze kieleckiej i szkic do tego obrazu. Ten interesujący epizod z dziejów miasta w latach 1914-1915 nie był do tej pory znany z przedstawień malarskich. Obraz został namalowany w końcu 1914 r. lub w maju 1915 r. po wejściu do Kielc żołnierzy armii centralnych. Jeńcy rosyjscy byli wzięci do niewoli w październiku 1914 r. przez żołnierzy IX armii generała Hindenburga, której sztab przebywał w Kielcach od 30 października do 2 listopada 1914 r. Opisujący to wydarzenie w swej kronice Tadeusz Szymon Włoszek pod datą 6 października 1914 r. zanotował: „przyprawdzono znaczną ilość, bo setki jeńców wojennych i ku zgorszeniu zapędzono ich do kościołów na spoczynek i do cerkwi” (zob. Kronika T. Sz. Włoszka w 13 tomie „Rocznika”). Warto dodać, że autor obrazu był świadkiem tych wydarzeń, gdy prowadził prace konserwatorsko-malarskie w kieleckiej katedrze.

Wystawa sąsiadująca z Sanktuarium J. Piłsudskiego wzbogaciła się o miniaturę pomnika Marszałka usytuowanego w Opatowcu nad Wisłą. Pomnik odsłonięto 25 września 1994 r., w 80. rocznicę walk Legionów Polskich we wrześniu 1914 r. Józef Piłsudski został przedstawiony w postawie stojącej, wsparty na szabli, w mundurze polowym, płaszczu i charakterystycznej maciejówce.

Taki sposób uzupełniania ekspozycji w Sanktuarium jest zgodny z programem utworzenia „Muzeum Legionów” w pomieszczeniach sąsiadujących z kwaterą Józefa Piłsudskiego w kieleckim pałacu, w sierpniu i wrześniu 1914 r.

Do tych eksponatów nawiązuje cenny depozyt przekazany do Działu Historii przez p. Zbigniewa Zamojskiego z Kielc, syna porucznika Eugeniusza Zamojskiego, pochodzącego z Krakowa lekarza 2 batalionu II pułku I Brygady Legionów Polskich, absolwenta Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jest to „Karta Wojskowa” nr L. 19115 Legionów Polskich. Wewnątrz wpisy dotyczące przebiegu służby, pieczęcie I Brygady Legionów Polskich, Wydziału Werbunkowo Ewidencyjnego Departamentu Wojskowego NKN, autografy Józefa Piłsudskiego.

W zupełnie inną epokę przenoszą nas akwarele wykonane przez malarza-amatora z Kielc Borysa Kononowa (1910-1993), który już przed II wojną światową ilustrował dzieje miasta. Wśród podarowanych przez żonę artysty prac są także widoki spoza

Ryc. 17. Władysław Dudek, Miniatura pomnika Józefa Piłsudskiego w Opatowcu nad Wisłą, 1994, nr inw. MNKi/H/5363

Kielc. Przeważają jednak namalowane na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych pejzaże kieleckie, uwieczniające zabytkowe budowle miasta i najciekawsze miejsca łączące się z jego historią. Wiele z nich już nie istnieje, jak np. domy na ulicy Wojska Polskiego czy stare zabudowania ulicy 1 Maja. Tytuł jednej z prac – *Ostatnie dni ulicy Św. Wojciecha* – uzmysławia ich znaczenie dla zbiorów Działu Historii.

Szczególnością dla każdego kielczanina przedstawiają muzealia wzbogacające wiedzę o kieleckim 4 pułku piechoty legionowej Wojska Polskiego. Pułk stacjonował w kieleckiej dzielnicy Bukówka, gdzie w latach trzydziestych powstał kompleks wojskowych zabudowań 4 pułku, wchodzącego w skład 2 Dywizji Piechoty. Jednostką „W dzień Święta Pułkowego”, czy 1 numer „Czwartaka” z 1937 r. oraz „Szopka Beniaminowska”, to bardzo rzadkie już dzisiaj druki, posiadające wartość historyczną i ekspozycyjną.

NABYTKI 1996-1997

	Dar	Przekaz	Depozyt	Razem
1996	50	2	-	52
1997	38	2	1	41
Razem	88	4	1	93

Wybór najciekawszych nabytków

Malarstwo

1. Borys Kononow, *Kielce w zieleni. Ze szkicownika 1936, 1974*; akwarela, papier, 35,5 x 49,5 cm; nr inw. MNKi/H/5350; dar żony artysty, 1996
2. Borys Kononow, *Kielce. Ostatnie dni ulicy Św. Wojciecha*, 1971; akwarela, papier, 35,5 x 49,5 cm; nr inw. MNKi/H/5351; dar żony artysty, 1996
3. Borys Kononow, *Kielce. Domy z ulicy Wojska Polskiego*, 1970; akwarela, papier, 40,5 x 51,5 cm; nr inw. MNKi/H/5352; dar żony artysty, 1996
4. Borys Kononow, *Kielce. Z ulicy Pierwszego Maja*, 1978; akwarela, papier, 41 x 51 cm; nr inw. MNKi/H/5353; dar żony artysty, 1996
5. Borys Kononow, *Kielce. Dawna farbiarnia i Prezydium WRN*; 1971; akwarela, papier 35,5 x 49,5 cm; nr inw. MNKi/H/5354; dar żony artysty, 1996
6. Borys Kononow, *Kielce. Dom z ulicy Św. Wojciecha*; 1971; akwarela, papier 35,5 x 49,5 cm; nr inw. MNKi/H/5355; dar żony artysty, 1996
7. Borys Kononow, *Mogila powstańców 1863 r., Kielce – Karczówka. Ze szkicownika 1937*; 1971; akwarela, papier, 49,5 x 35,5 cm; nr inw. MNKi/H/5356; dar żony artysty, 1996
8. Borys Kononow, *Kielce – Pomnik Wdzięczności*, 1972; akwarela, papier, 49,5 x 35,5 cm; nr inw. MNKi/H/5357; dar żony artysty, 1996
9. Borys Kononow, *Ulica w Białogonie*, 1977; akwarela, papier, 47,5 x 41,5 cm; nr inw. MNKi/H/5358; dar żony artysty, 1996
10. Borys Kononow, *Kielce. Druga Brama Nowego Cmentarza*, 1976; akwarela, papier, 40,5 x 33,5 cm; nr inw. MNKi/H/5359; dar żony artysty, 1996
11. Borys Kononow, *Bobrza – mur oporowy i młyn*, 1976; akwarela, papier, 36 x 44,5 cm; nr inw. MNKi/H/5360; dar żony artysty, 1996
12. Borys Kononow, *Ossolin – Zamek Krzyżtopór*, 1971; akwarela, papier, 35,5 x 49,5 cm; nr inw. MNKi/H/5361; dar żony artysty, 1996
13. Henryk Czarnecki, Projekt wystroju wnętrza Sanktuarium Marszałka Józefa Piłsudskiego w pałacu biskupim w Kielcach, 1937; gwasz, papier, 38 x 47,8 cm; nr inw. MNKi/H/5367; dar Wandy Czarneckiej z Warszawy, 1997

14. Henryk Czarnecki, *Jeńcy rosyjscy w katedrze kieleckiej*. Szkic do obrazu, 1914-1915; olej, tektura, 38,5 x 57,8 cm; nr inw. MNKi/H/5383; dar Wandy Czarneckiej z Warszawy, 1997
15. Henryk Czarnecki, *Jeńcy rosyjscy w katedrze kieleckiej*, 1914-1915; olej, płótno, 128 x 193 cm; nr inw. MNKi/H/5382; dar Wandy Czarneckiej z Warszawy, 1997.

Rzeźba

16. Władysław Dudek, Miniatura pomnika Józefa Piłsudskiego w Opatowcu nad Wisłą, 1994; odlew w brązie – pracownia Stefana Kowalówki w Węgrzcach k. Krakowa, wysokość 66 cm; nr inw. MNKi/H/5363; dar Stanisława Parlaka z Kielc, 1996
17. Henryk Czarnecki, Projekt wystroju wnętrza Sanktuarium Marszałka Józefa Piłsudskiego w kieleckim pałacu, ściana wschodnia, 1937; relief, gips, tempera, 43,8 x 29,4 cm; nr inw. MNKi/H/5384; dar Wandy Czarneckiej z Warszawy, 1997.

Grafika

A. Czerny, Teka karykatur, *Aby wszystkim dogodzić... Czyli jak różni różnie chcieliby widzieć Marszałka*, ok. 1930; papier, druk czarno-biały, 28,8 x 20,6 cm; nr inw. MNKi/H/5371/1-12; dar Bronisława Machury z Kielc, 1997

1. „B.B by ich tylko chronił, a przeciwnych kijem gonił”
2. „Czego pragnie PPS, to w rycinie jest”
3. „Endeków całe pragnienie, by ich ochraniał mienie, wonnemi przemawiał słowy i strój nosił balowy”
4. „Monarchiści: Do tronu go wzywają, ale koronę dla Bourbonu mają”
5. „Chadecy: do modlitwy wzywają, dla siebie rządy, Jemu odpust dają”
6. „Witos znowu woła, niech mieszczuchów dusi, mieszczuch potrzebuje, więc płacić musi!”
7. „Frakcja: My i Ty!”
8. „Czego komuna pragnie, każdy z nas zgadnie”
9. „Żydzi: gdyby goje podatki płacili, czyby co się stało. A Żydzi spokojnie żyli, czyż gojów jest mało?”
10. „A gdyby jeszcze i Chińczycy byli...”
11. „Stuknij się Ignas, czyli krótka rozmowa w Sejmie”
12. „A koniec...taki”.

Archiwalia

1. Dokument, potwierdzenie szlachectwa Józefa M. Moszyńskiego, Zgromadzenie Szlacheckie Guberni Podolskiej, 1805 r.; pergamin, rękopis, 45 x 50,8 cm; nr inw. MNKi/H/5362; przekaz z Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach, 1996
2. Rozkaz stawienia się Eugeniusza Zamojskiego w Oddziale Sanitarnym Strzelca, Kraków 5/6 sierpnia 1914; druk, papier, 14,3 x 23 cm; nr inw. MNKi/H/5368; dar Zbigniewa Zamojskiego z Kielc, 1997
3. Rozkaz służbowy, polecający kpt. J. Wilczyńskiemu, ppor. A. Dobrodnickiemu i E. Zamojskiemu odprowadzenie transportu szeregowych 5 ppleg. do obozu internowania w Szczypiornie, Żegrze, 17.07.1917; maszynopis, rękopis, papier, 17 x 22,3 cm; nr inw. MNKi/H/5369; dar Zbigniewa Zamojskiego z Kielc, 1997.

Fotografie

1. Jerzy Sulimierski, Ludwik W. Kielbass, Emil Bartoszewski, 1911; fot. Władysław Kostercki, Kielce; papier, fotografia czarno-biała, 14,8 x 7 cm; nr inw. MNKi/H/5365; pozysk własny 1997
2. Rodzina Kielbassów w parku w Sudole, przed 1914; fot. Władysław Kostercki, Kielce; papier, fotografia czarno-biała, 14 x 9,2 cm; nr inw. MNKi/H/5366; pozysk własny muzeum 1996.

Druki

1. Wydawnictwo okolicznościowe, *Szopka Beniaminowska*, Warszawa 1927, 92 ss.; papier, druk 30,6 x 24,9 cm; nr inw. MNKi/H/5370; dar Bronisława Machury z Kielc

2. *Kalendarz dla wsi i miast na rok zwyczajny 1919*. „Jutrzenka”. Wydany nakładem Księgarni Leona Idzikowskiego w Kijowie, 1918/1919; papier, druk, 24 x 16 cm; nr inw. MNKi/H/5378; dar Elżbiety Postoły z Kielc
3. *Jednodniówka 4 ppleg.*, „W dzień święta pułkowego”, Warszawa 1924, 8 ss.; papier, druk, 31 x 21 cm; nr inw. MNKi/H/5379; dar Bronisława Machury z Kielc, 1997
4. „Czwartak” nr 1, Warszawa 1937, ss. 16; papier, druk 29,5 x 21 cm; nr inw. MNKi/H/5380; dar Bronisława Machury z Kielc, 1997
5. „Objak”, Kielce 1928, 78 ss.; rękopis powielany, 23 x 19 cm; nr inw. MNKi/H/5381; dar Bronisława Machury z Kielc, 1997.

Prasa

1. „Gazeta Wolnych Ludzi CDN” Kielce 1985, nr 26, k. 2; druk powielany, papier, 29,7 x 21 cm; nr inw. MNKi/H/5364; dar Janusza Kuczyńskiego z Kielc, 1996
2. „Merkuriusz Polski Ordynaryjny” Warszawa 1938, nr 18, 25, 26, 29, 30, 31, 32, ss. 32; papier, druk, 26 x 16,5 cm; nr inw. MNKi/H/5376/1-7; dar Elżbiety Postoły z Kielc, 1997
3. „Myśl Niepodległa” Warszawa 1920, nr 503, 524; Warszawa 1921, nr 539, 570, ss. 16; papier, druk, 23 x 16 cm; nr inw. MNKi/H/5377/1-4; dar Elżbiety Postoły z Kielc, 1997.

Jan Główka

DZIAŁ SZTUKI LUDOWEJ

1996-1997

W latach 1996-1997 zbiory Działu Sztuki Ludowej powiększyły się o 40 pozycji inwentarzowych. Są to głównie dary (31 poz.), pozostałe obiekty (9 poz.) pochodzą z pozysku własnego. W porównaniu z ubiegłymi latami przyjęliśmy mniej nowych obiektów – 13 obrazów i 18 rzeźb, ale za to znakomitego autorstwa. Są to prace niezwykłych już artystów o niezwykłej osobowości: Marianny Wiśnios, Józefa Firmanteo i Jana Bernasiewicza. Wszyscy troje znaleźli miejsce w książce Aleksandra Jackowskiego *Sztuka zwana naiwną*¹, wśród najwybitniejszych przedstawicieli sztuki nieprofesjonalnej w Polsce.

Twórczość Marianny Wiśnios (1909-1996)² należy do najciekawszych zjawisk artystycznych z pogranicza sztuki ludowej i naiwnej. Przekazana przez artystkę na rok przed śmiercią kolekcja 12 malowideł pochodzi z różnych okresów jej twórczości: z połowy lat 70., 80. i 90. Wszystkie obrazy o tematyce głównie religijnej namalowane są na białym kartonie, w typowej dla tej twórczyni technice mieszanej (szkicowane ołówkiem, malowane kredkami, akwarelami, farbami olejnymi, flamastrami).

Na szczególną uwagę zasługuje obraz o wyjątkowych walorach malarskich, zatytułowany *Ucieczka do Egiptu* (50 x 70; MNKi/E/5424). Na pierwszym planie znajduje się Święta Rodzina przedstawiona zgodnie z wzorcem ikonograficznym: na osiołku prowadzonym przez św. Józefa siedzi Matka Boska z Dzieciątkiem. Scena ta umieszczona została na tle malarsko potraktowanego krajobrazu. Dołem – pas zielonawej, kamienistej drogi, powyżej pas brunatnej ziemi, w górze – złociste od słońca

¹ A. Jackowski *Sztuka zwana naiwną*. Warszawa 1995.

² B. Erber *Malarstwo Marianny Wiśnios. Katalog wystawy*. Kielce 1988; *Malarstwo Marianny Wiśnios ze wsi Rataje koło Wąchocka* (katalog wystawy). Red. Z. Kamiński, M. Szewczuk. Radom 1994.